

FIGYELŐ

Újabb szlovákiai könyvtörténeti kiadványok. Alapvető fontosságúnak tartom a szomszéd országok könyvtörténeti munkáinak nyomon követését, ahogy elengedhetetlennek tartanám azt is, hogy közös, ismétlem, közös programok mentén épüljön fel a Kárpát-medence régi könyveit nyilvántartó adatbázis is. Ebben lehetne a Magyar Királyság, illetve Erdély provenienciájú tételeket kiegészítésként átírni a CERL adatbázisból, vagy éppen a cseh PROVENIÓ-ból. Ettől azonban még nagyon messze vagyunk, és kulturális, illetve tudománypolitikánk irányvételét szemlélve nem vagyunk optimista a kérdésről kezdődő párbeszéd lehetőségét tekintve. Addig is marad a szakemberek felelőssége, egymás munkájának nyomon követését illetően. Folyóiratunkban egyes kötetek ismertetésén túlmenően már kétszer összefoglaló beszámolót is írtam (*Magyar Könyvszemle*, 115[1999], 120–130; 132[2016], 89–105).

A szlovák *Catalogus generalis operum impressorum saeculi XVI quae in Slovacia asservantur* programban, 2018 folyamán kettő újabb kötet jelent meg. Az egyiket régóta vártuk, hiszen a késmárki evangélikus líceum könyvtára az egyik legjelentősebb egykori magyar királyságbeli gyűjtemény volt. A könyvek számbavétele, a könyvtári ritkaságok digitalizálása a német felelősségtudatnak, és anyagi ráfordításnak köszönhető. A szakszerű katalogizálása a szlovák kollégák munkáját dicséri. A könyvtár fontosságát emeli, hogy több, egykori késmárki és szepességi német és magyar egyesület korábbi könyvtárának anyagát őrzik itt. Ilyenek a *Verein der Zipzer Ärzte und Apotheker*, a *Verein der Zipzer Lehrer*, a *Sammlung des Instituts für Heimatforschung*, a *Deutsche Selbstbildungsverein*, és az *Ungarischer Karpathenverein*. Ezek mellett a 16. század elejétől kezdődően számos késmárki tudós, lelkész, tanár adományai és hagyatéka is itt található. Csak néhány közismert névre utalok: Leonard Stöckel (1510–1560), Matthaeus Thoracominus (1550 k.–1593), Martin Schwandtner (1759–1823), Horváth-Stansith Imre (1737–1801).

Mária Pitáková–Tomáš Tomo, *Tlače 16. storočia vo fondoch Lyceálnej knižnice v Kežmarku*, – *Opera impressae saeculi XVI quae in Bibliotheca Lycei Kesmarkiensis asservantur*, Martin, Slovenská národná knižnica, 2018. (Generálny katalóg tlače 16. storočia zachovaných na území Slovenska – *Catalogus generalis operum impressorum saeculi XVI quae in Slovacia asservantur*, X.)

A katalógusban, a sorozat többi kötetével azonos módon az egyes nyomtatványok nemzetközi szabványokon alakuló leírása található meg, ez esetben 2635 különböző kiadásé, csak kevés esetben több példánnyal. Tartalmilag nincsen meglepetés, történelem, földrajz, ásványtan, természetismeret, de főként teológia és a reformáció történetének kiemelkedő munkái. Sokkal érdekesebb a könyvek provenienciájának bemutatása. A possessormutató alapján a késmárki, illetve szepességi értelmiségi elit sok tagjának jellemezhető a tudományos látóköre, és ugyanígy, az említett szakmai egyesületek kulturális érdeklődése is. A magyar kutatóknak érdekesség, hogy Miskolci Csulyak István egy Sátoraljaújhelyen, fiatalon kapott kötetét Késmárkon továbbajándékozta, vagy például a bicsei Thurzó György könyvtárának egy újabb darabja bukkant fel itt.

A következő kötetben kettő darab leírása található ebből a gyűjteményből, és egy, Illésházy István könyvtárából származik. De egyébként főleg a címleírásban említett városok polgári értelmiségének a tagjainak állít emléket a könyv. A nagyobb gyűjtemények: Körmöcbánya 301 cím, pozsonyi pedagógiai könyvtár 44 cím, Nyitra és környéke 136 cím.

Livia Fábryová, *Tlače 16. storočia v knižnici evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania v Kremnici, v Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave a v knižniciach Nitranskej diecézy – dodatky, – Opera impressa saeculi XVI quae in Bibliotheca ecclesiae evangelicae confessionis augustanae Cremoniensis, in Bibliotheca paedagogica Slovaca Posoniensis et in bibliothecis regionis dioecesisque Nitriensis – supplementa – asservantur*, Martin, Slovenská národná knižnica, 2018. (Generálny katalóg tlači 16. storočia zachovaných na území Slovenska – Catalogus generalis operum impressorum saeculi XVI quae in Slovacia asservantur, IV.)

E két, már megszokott formájú és tematikájú katalógus mellett a 'slovacicum'-kutatás egy fontos eredményeként Agáta Klimeková adott ki egy kötetet. Mivel minden 1920 előtti szlovák, vagy a mai szlovákiai területre vonatkozó dokumentum (eo ipso) 'hungaricum' is, Klimeková kolléganőnk jeles hungarológus is egyben. A gothai *Forschungsbibliothek* állományának téziszűzeteit vette számba, követve az RMK III kötetek leírasi módszerét, vagyis megmondja a nyilvános vita elnökének ('praesens'), és diák részvevőjének ('respondens') nevét, származását, emellett azt, hogy az ajánlás kinek szól. Felsorolja azt is, hogy ki üdvözölte versekkel a 'respondens' diákot (nemcsak a magyar királyságbelieket), így a kapcsolatiháló-kutatásoknak is jól szolgál a katalógus.

Agáta Klimeková, *Dizertačné tlače študentov z územia Slovenska na nemeckých univerzitách v 16. a 17. storočí vo Forschungsbibliothek*, Gotha, Martin, Slovenská národná knižnica, 2018.

21 német egyetemen (Dánia és német Svájc is) rendezett 'disputatio' szerepel a kötetben, 317 téziszűzettel. Ebből 143 wittenbergi, 72 jenai, 50 altdorfi kiadás. A diákok származását városonként, és megyénként is elemzi a szerző (Pozsony megye és a Szepesség a legtöbb). Összesen 182 diákról van szó, mint 'respondens'-ről. A nyomtatványok azonosításában Klimeková mindig megadja a VD 16 és a VD 17 azonosító számait, tőle nem vártan azonban, nem is említi Szabó Károly és Hellenbrandt Árpád munkáját, és az „RMK III – Klimeková (Gotha) 2018 konkordancia” összeállítása az RMNy csoport tagjaira marad, minthogy ezt nem közölte a kötet.

A következő kiadványok arról árulkodnak, hogy a szlovák könyvtörténeti kutatásnak van egy határozott könyvgrafika-történeti ága. Először néhány szót egy olyan könyvről, amely régebben jelent meg, azonban a magyar szakírók nem használják. Igaz, a szlovák kutatók sem ismerik (illetve ismerik, főleg Soltész Zoltánné, Ecsedy Judit s Simon Melinda munkáit), de nem, vagy csak nagyon ritkán idézik).

Marcela Domenová, *Imagines narrantes, Knižná grafika 16. storočia v historických knižniciach Prešova*, Prešov, Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2009.

Eperjesen kevés 16. századi könyv maradt fenn. Az eperjesi lutheránus kollégium maradványa (Kollegiálna knižnica, 125 cím), a görög katolikus püspökség (Diocézna [Eparchiálna] knižnica, 63 cím), illetve az úgynevezett tudományos könyvtár (Štátna vedecká knižnica, 12 cím). A most ismertett könyvben ezeknek a katalógusa is szerepel, sajnos, a könyvbejegyzések közlése nélkül. A szerzőt ugyanis a könyvekben található illusztrációk érdekelték. Ezeket tematikus egységekbe sorolta: könyves emberek (nyomdász, kolportőr), emberi test, orvostudomány, szex, életmód, háború, növények, alkimia, bibliai illusztrációk stb. 20 tematikus egység összesen, de az egyes közismert metszőket, mint például Albrecht Dürer, külön is bemutatja a szerző. Az illusztrációk művészettör-

téneti bemutatása mellett rövid gyűjteménytörténet is megismerhető a könyvből. Az evangélikus gimnáziumé 1667-től, Daniel Sartorius (1704–1767) és Szirmai János adományának (1833, 14 ezer kötet) jellemzésével. A görög katolikus gyűjtemény alapjait Ján Kováč (1764–1834), jogász, pedagógus vetette meg, majd 1816-ban, az első püspök, Gregor Tarkovič (1754–1841) adományát mutatja be. A Tudományos Könyvtár régi könyvei az 1952 utáni könyvelkobzásokból származnak.

Sajátos grafikátörténeti kötetek Ľubomír Jankovič könyvei. Már három nagy, látványos albumot adott ki, amely főként azt kívánja megmutatni, hogy Szlovákia mindig is az európai kultúra részét képezte (még akkor is, amikor Szlovákia még nem volt önálló ország). A szlovákul kiadott könyvek a nemzeti önértékelést táplálják, az angolul megjelentetett pedig a nemzetközi véleményformálást szolgálják. De hasznosak is. Megtudjuk, milyen közös (magyar–szlovák–német–európai) örökségi dokumentumok maradtak fenn az egyes, ma Szlovákiában lévő könyvtárakban. Röviden ismertettem már a Szlovák Nemzeti Könyvtár ősnymtatványait bemutató albumot (*Magyar Könyvszemle*, 132[2016], 93), most szlovákul, és külön angolul jelent meg a következő:

Ľubomír Jankovič, *Slovakia, Europa and the World on old maps and graphic representations in historical works from the fifteenth to the eighteenth century in the collections of the Slovak National Library*, Martin, Slovak National Library, 2018.

A megjelent műveket századonként mutatja be, kezdve Hartmann Schedellel, majd következőnek Münster, Mercator, Ortelius, Johann Honter, Guillaume Blaeu, Justus és Cornelius Dankerts, Guillaume de l'Isle, Johann Christoph Müller, Bél Mátyás, Samuel Krieger. A kötet fotói kiváló minőségűek, és jól használható az oktatásban. Az egyes szerzőkről újdonságot nem olvashatunk, de a könyvnek nem is ez a célja. Díszalbum, amelynek nagyon sok értelme van, és valamennyi gyűjteménynek szüksége van ilyenre küldetéstudata kifejezésére.

A következő kötet Soltész Erzsébet nyomdokain jár (jóllehet nem hivatkozik a munkáira).

Stanislava Knapčoková, *K dejinám knižnej ilustrácie na Slovensku*, Martin, Slovenská národná knižnica, 2018.

Művészettörténeti szakkönyv. Rövid európai könyvillusztráció-történeti bevezetés után jelenti ki a szerző, hogy a 17. századra a könyvillusztráció technikái „Szlovákiába” is eljutottak. A német, illetve németalföldi példákat kiemelve bemutatja a közvetítő központokat: Prága, Bécs és Krakkó játszott nagy szerepet. Külön beszél a vándornyomdászok szerepéről, kezdetleges technikai lehetőségeikről, majd az illusztrációkat tematizálja. Hangsúlyosan foglalkozik a portrékkal, a bibliai témájú képekkel, Szűz Mária-ábrázolásokkal, így a jezsuiták és Esterházy Pál szerepére is kitér. Mivel külön szakirodalmi hagyománya is van a témának, rövid fejezet szól a nagyszombati kalendáriumok képi anyagáról is.

MONOK ISTVÁN